

Конфлікт та кооперація в міжгендерному спілкуванні персонажів британської драми // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики: Зб. наук. праць. - К.: Логос. – 2006. - Вип. 9. - С. 35-40.

Н.Д. Борисенко

*Житомирський державний університет
імені Івана Франка*

Конфлікт та кооперація в міжгендерному спілкуванні персонажів британської драми

Комунікативна поведінка персонажів сучасних англійських драматичних творів може бути кооперативною або конфліктною [див. напр., 1: 214]. Кооперативна комунікативна поведінка проявляється як результат реалізації у висловлюваннях персонажів стратегії кооперації, що враховує потреби обох співрозмовників. Конфліктна комунікативна поведінка виникає як наслідок застосування не кооперативних стратегій змагання та домінування, коли мовець ігнорує інтереси співбесідника або ставить власні інтереси вище. У сучасному мовознавстві стратегія розглядається як основне завдання, генеральна інтенція в рамках певного комунікативного процесу [2: 58], як планування спілкування [3: 11] для досягнення його учасниками кооперативного результату [4: 170] в залежності від конкретних умов інтеракції та особистостей комунікантів [5: 54]. Зазвичай індивідуальні стратегії скеровані на досягнення необхідного впливу на конкретного адресата [6: 5].

Певні аспекти гендерної маркованості стратегій знайшли своє відображення у цілій низці робіт, які аналізують аргументативний та пісенний дискурс або ситуацію конфлікту [див. напр., 7; 8; 9; 10]. Наше дослідження спрямоване на вивчення особливостей використання кооперативних та некооперативних стратегій спілкування у комунікативній поведінці персонажів протилежних статей сучасної британської драми. Таким чином, наша мета полягає у дослідженні гендерної маркованості стратегій спілкування, що є актуальним, оскільки суттєво доповнить аналіз залежності комунікативних стратегій від статусних характеристик людей, які їх використовують.

Гендерний аналіз висловлювань персонажів сучасних англійських драматичних творів показує, що в неформальному міжгендерному спілкуванні значне місце відводиться стратегії кооперації, яка спрямована на досягнення конструктивних результатів та встановлення дружньої атмосфери спілкування. Наприклад, при комунікативній взаємодії персонажів, які нещодавно познайомилися, стратегія направлена на встановлення дружніх стосунків та створення позитивного іміджу мовців:

LINDSEY. I'll drive you back.

BELLAMY. There's really no need.

LINDSEY. I'd like to. And I don't think you should be alone – may I make a suggestion?

BELLAMY. Please do.

LINDSEY. *I'll drive you back, and we'll have another drink and perhaps some coffee. Then you'll take two of my tablets – they're only mild but you must have some sleep.*

BELLAMY. *True* (Hastings, 42-43).

Як видно з прикладу, кооперативна стратегія персонажів направлена на першочергове врахування інтересів співбесідника, про що свідчить вживання промісивів (*I'll drive you back*), ввічливих відмов (*There's really no need*), які також мають на меті не заподіювати незручностей співрозмовнику. Реалізація реквестивів (*Please do*), порад (*And I don't think you should be alone*), виражених у ввічливій формі, запрошення у вигляді інтеррогатива (*...may I make a suggestion?*) спрямована на створення позитивного іміджу мовця та демонструє його бажання дотримуватись принципу Ввічливості [11: 112; 12: 102].

Проте вибір певної стратегії ще не гарантує досягнення поставленої мети. Той факт, що загальний результат реалізації стратегії залежить від адекватного та вдалого комбінування різноманітних тактик підтверджується ситуаціями, коли спроба мовця досягти мети призводить до того, що адресат не розуміє і не підтримує його наміри. Наприклад, у бесіді учасників конференції, які до цього не були особисто знайомі, персонаж-чоловік, переконуючи жінку у своєму почутті до неї, отримує у відповідь здивування та зникновілість:

RICHARD. *Good evening, Miss Ellis.*

WENDY (*surprised*). *Good evening, MR...?*

RICHARD. *Elson. **Richard** Elson.*

WENDY. *Wendy Ellis.*

RICHARD. *I know. It doesn't suit you, does it?*

WENDY. *Doesn't it?*

RICHARD. *Wendy suggests the whimsical and fragile.*

WENDY. *My mother admired Barrie's plays. I was almost called "Mary Rose".*

RICHARD. *You could always have dropped the "Rose".*

WENDY. *Yes – I suppose I could. (She is clearly nonplussed with the conversation, and continues in a polite conversation tone) I saw you at the Conference today. Are you staying here?*

RICHARD. *Yes.*

WENDY. *I wonder how many of us are in the motel?*

RICHARD. *Just the two of us. The rest are at other hotels [...]*

WENDY. *But with so many delegates why put just two people here?*

RICHARD. *Not any two. You and me.*

WENDY. *I-I'm sorry – I'm afraid you've completely lost me.*

RICHARD. *On the contrary – I've found you.*

She is puzzled and embarrassed (Vooght, 10).

Наведений вище приклад свідчить про невдале застосування персонажем-чоловіком стратегії створення емоційної єдності й свого позитивного іміджа та недостатнього прогнозування ним поведінки персонажа-жінки. На початку розмови персонаж-чоловік порушує принцип Ввічливості, негативно оцінює ім'я жінки (*It doesn't suit you, does it?*), використання розділового питання у цьому випадку запрошує партнерку розділити цю думку. Проте жінка відповідає питанням на питання (*Doesn't it?*), а використання заперечення свідчить про її

невдоволення та необхідність роз'яснення з боку чоловіка. Подальші репліки персонажа-чоловіка провокують її невдоволення (*She is clearly nonplussed with the conversation*). Спроби персонажа-жінки підтримати ввічливу розмову та її налаштованість на кооперацію допомагають чоловікові перейти до теми своїх почуттів (*Not any two. You and me*), що ще більше лякає жінку і призводить до повторів (*I-I'm sorry – I'm afraid you've completely lost me*). Таким чином занадто сильний натиск та поспішність з боку чоловіка, його спроби освідчитись у коханні жінці, яка майже його не знає, не дають йому змоги досягти мети та свідчать про необхідність ретельного вибору відповідних тактик і прогнозування поведінки адресата.

Ігнорування потреб партнера виражається у застосуванні стратегій домінування та змагання, коли відбувається боротьба за вплив на супротивника і нейтралізацію його впливу на себе [13: 8]. Зазвичай причиною конфлікту у спілкуванні подружньої пари є невдоволення поведінкою партнера. Наприклад, у ситуації спілкування чоловіка і дружини виникає конфлікт, який по черзі ініціюють обидва персонажі, не бажаючи йти на поступки і демонструючи своє невдоволення:

GRAHAM. Only next time not so much sugar.

TESSA. Trust you to find something to complain about. Too much, too little, too hot, too cold, too sweet, too sour, too dry, too wet, too this, too that—

GRAHAM (trying to stop her). *Tessa, my love! Tessa!*

TESSA. *We—ell.*

GRAHAM. *In future I promise never to make an adverse comment.*

TESSA. *Until next time.[...]*

GRAHAM. *I wanted to ask you particularly not to disturb me for the next three quarters of an hour. Got rather a tricky job.*

TESSA. Who's disturbing who? You're disturbing me. How long?

GRAHAM. *Best part of the hour easily.*

TESSA. But you promised to bring Mother over for lunch.

GRAHAM. *Can't she walk?*

TESSA. *From Ealing?*

GRAHAM. *Splendid exercise. Improve her already formidable appetite. Can't you imagine her stomping along the North Circular Road – they'll alert London Zoo. Look out for large Himalayan bear.*

TESSA. *Oh, leave her alone.*

GRAHAM. She never leaves me alone, does she? She radiates disapproval of everything I say and do.

TESSA. *It's only because she worries about me (Rayburn, 7-8).*

У цьому випадку персонажі змінюють тактику залежно від тактики партнера. У першій частині діалогу невдоволення поведінкою чоловіка демонструє жінка (*Trust you to find something to complain about. Too much, too little, too hot, too cold, too sweet, too sour, too dry, too wet, too this, too that—*), а чоловік не полишає спроб заспокоїти дружину, використовуючи такий сильний засіб підвищення статусу адресата як перформатив зі значенням промісива (*In future I promise never to make an adverse comment*) та лагідне звертання (*Tessa, my love! Tessa!*), оскільки має на меті домогтися від дружини виконання певної дії.

Використання непрямого прохання (*I wanted to ask you particularly not to disturb me for the next three quarters of an hour*) та коментар щодо його важливості (*Got rather a tricky job*) повинні нейтралізувати можливу негативну реакцію адресата. Проте персонаж-жінка потребує часу, щоб перейти до стратегії кооперації, про що свідчить критика поведінки чоловіка (*Who's disturbing who? You're disturbing me*). Агресивною поведінка персонажа-чоловіка стає, коли дружина згадує про взяті ним на себе забор'язання (*But you promised to bring Mother over for lunch*). У другій частині розмови чоловік застосовує стратегію дискредитації третьої особи, ображаючи тещу (*Can't you imagine her stomping along the North Circular Road – they'll alert London Zoo. Look out for large Himalayan bear*), звинувачуючи її в критичному ставленні до себе (*She never leaves me alone, does she? She radiates disapproval of everything I say and do*), а дружина виправдовує поведінку матері (*It's only because she worries about me*) і виражає готовність до кооперації.

У ситуації сварки, коли остання відбувається між дружиною та чоловіком, багато місця приділяється негативним емоціям та афективним відношенням:

BEN. You bloody fool, you've burnt my toast...

He throws the burnt toast into the sink

SOPHIE. The thing is broken.

BEN. Every thing is bloody broken, oh, all the love in this house is flying out of the window.

SOPHIE. I mean it, Ben.

BEN. You break every bugger I buy – don't give them the slightest love and affection – of course they break.

SOPHIE. You might just as well let me go.

BEN. Your average toaster needs affection. Encouragement. Understanding.

SOPHIE. We could both get a bit of peace.

BEN (viciously). But you haven't any of that, have you?

SOPHIE. Any of what?

BEN. Affection. Encouragement. Under-bloody-standing (Browne, 12).

Як показує наведений приклад, персонаж-чоловік використовує вульгаризми (*bugger, bloody*) та негативно оцінює дії дружини (*You break every bugger I buy – don't give them the slightest love and affection – of course they break*). Сварка супроводжується негативними емоціями з боку чоловіка (*viciously*), які провокують його на нанесення морального збитку партнерові у вигляді образи (*You bloody fool*). У той же час персонаж-жінка демонструє бажання вирішити проблему в зоні конструктивного спілкування, виправдовуючи свої дії роз'ясненням ситуації (*The thing is broken*), вживаючи звертання для привертання уваги чоловіка (*Ben*), м'яко пропонуючи вирішення проблем (*We could both get a bit of peace*) та демонструючи свою залежність від чоловіка (*You might just as well let me go*).

Конфліктна комунікативна поведінка має місце під час спілкування груп персонажів у ситуації неформальної міжгендерної комунікативної взаємодії. Природу конфлікту становлять мотиви комунікантів, що не збігаються [9: 9]. Так, у ситуації конфлікту двох подружніх пар, де чоловіки виступають проти своїх дружин, персонажі-жінки практично повторюють репліки персонажів-чоловіків:

RON. Just bloody well piss off.

ROWENA. No, you piss off yourself.

TREVOR. Shut up.

YVONNE. No, you shut up.

TREVOR. You stupid bitch.

RON. You make me ill the pair of you.

YVONNE. Then get out.

TREVOR. Don't worry. I won't spend another moment with you. You stupid bitch
(Daniels, 32).

Необхідно зазначити, що персонажі обох статей застосовують ті ж самі мовні засоби: грубу лексику (*bloody, piss off*), ін'юнктиви (*Shut up. Then get out*), крім того, персонаж-чоловік вживає образи (*You stupid bitch*). Як показує приклад основною метою комунікантів є завдання шкоди партнеру, що реалізується за допомогою вербальної агресії [13: 9].

Аналіз висловлювань персонажів показує, що причиною міжгендерного конфлікту є комунікативна поведінка одного з персонажів, що провокує співрозмовника розпочати конфлікт. Як показує наше дослідження, персонажі-жінки ініціюють конфлікти в 1,5 рази частіше, ніж персонажі-чоловіки. При цьому поведінка персонажа-жінки провокується негативними висловлюваннями про неї персонажа-чоловіка чи діями, спрямованими проти неї. Наприклад, у наведеній нижче ситуації заява персонажа-чоловіка про відсутність сексуальності в молодій жінки, з якою у нього були інтимні стосунки, тобто порушення принципу Ввічливості та застосування стратегії дискредитації, стає причиною сварки:

EVA. I enjoy it. The smoke's very pleasant. It makes you feel sexy.

REX. You'd hardly notice the difference.

EVA (furiously). What a rotten thing to say, you beast!

JOAN. Yes, Rex, I must object to that remark. It was most uncalled for.

REX (shrugs). I appologize. Let's have another drink.

EVA (stamping her foot; determined to have a row) You don't care about me at all, really, do you? You're just like all the rest. In love with your own pleasure! Not me! It's nothing to do with me! (Manktelow, 38).

Персонаж-жінка вдається до ініціації конфлікту, щоб довести неправоту персонажа-чоловіка. Негативні емоції жінки (*furiously*) провокують її на нанесення образ чоловікові (*What a rotten thing to say, you beast!*). Персонаж-чоловік вибачається же лише під тиском з боку іншого учасника спілкування (*I appologize*) й пропонує змінити тему, щоб скоріше закінчити неприємну розмову (*Let's have another drink*). Однак персонаж-жінка не задоволена вибаченням і провокує подальший розвиток сварки невербальною (*stamping her foot*) та вербальною реакцією, звинувачуючи чоловіка у байдужості до неї. Окличні речення підкреслюють емоційну напругу ситуації (*You don't care about me at all, really, do you? You're just like all the rest. In love with your own pleasure! Not me! It's nothing to do with me!*). Таким чином, наступальна тактика некооперативних стратегій є характерною для персонажів обох статей і виникає як наслідок порушення принципу Ввічливості та ігнорування потреб партнера.

Як показує аналіз, британські драматурги використовують наявні в реальному спілкуванні кооперативну і конфліктну комунікативну поведінку та

відповідні стратегії для створення мовленнєвої характеристики персонажів обох статей. Важливу роль у спілкуванні відіграє відповідність обраної стратегії меті спілкування. Невідповідність тактик та погане прогнозування поведінки партнера утруднює досягнення мовцем своєї мети. Подальше дослідження кооперативної та конфліктної поведінки персонажів сучасної британської драми повинне врахувати вікові, статусні, індивідуально-психологічні характеристики, що впливають на вибір стратегії та типу спілкування для досягнення поставленої мети.

Стаття присвячена проблемам кооперативної та конфліктної поведінки персонажів сучасної британської драми в ситуації міжгендерного спілкування. Кооперативні стратегії у міжгендерному спілкуванні розглядаються як такі, що беруть до уваги інтереси обох співрозмовників. Конфліктні стратегії враховують інтереси мовця та ігнорують інтереси слухача. Дослідження аналізує відповідність обраної стратегії меті спілкування. Вивчається правильний вибір відповідних тактик та їх застосування.

The article is devoted to the problems of Modern British drama personages' cooperative and conflict behaviour in the situation of cross-gender communication. Cooperative strategies in cross-gender communication are viewed as such that take into account the interests of both interlocutors. Conflict strategies take into consideration the speaker's interests and ignore the listener's interests. The investigation analyses the correlation between the strategy one chooses and the aim of interaction. The proper choice of corresponding tactics and their implementation is investigated.

ЛІТЕРАТУРА

1. Формановская Н.И. Коммуникативно-прагматические аспекты единиц общения. – М.: ИКАР, 1998. – 291 с.
2. Труфанова И.В. О разграничении понятий речевой акт, речевой жанр, речевая стратегия, речевая тактика // Филологические науки. – 2001. – №3. – С. 56-65.
3. Ключев Е.В. Речевая коммуникация. – М.: ПРИОР, 1998. – 224 с.
4. Селиванова Е.А. Основы лингвистической теории текста и коммуникации: Монографическое учебное пособие. – К.: Фитосоциологический центр, 2002. – 336 с.
5. Иссерс О.С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи. – М.: УРСС, 2002. – 284 с.
6. Бондаренко Я.О. Дискурс акцентуированных особенностей: коммуникативно-когнитивный аспект (на материале персонажного повествования в сучасній американській художній прозі): Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04 / КНЛУ, 2002. – 19 с.
7. Мартинюк А.П., Пищикова К.В. Гендерні комунікативні стратегії в дискурсі // Актуальні проблеми теорії комунікації та викладання іноземних мов: Вісник ХДУ. Сер. романо-германськ. філол. – Харків: Константа. – 1998. – №424. – С. 81-85.
8. Мартинюк А.П., Пищикова Е.В. Сравнительный анализ гендерной стратегической ориентации // Актуальні проблеми теорії комунікації та викладання іноземних мов: Вісник ХДУ. Сер. романо-германськ. філол. – Харків: Константа. – 1999. – №435. – С. 91-97.
9. Мартысюк Н.П. Стратегии речевого поведения как отражение гендерных социальных ролей (в ситуации конфликта): Автореф. дис... канд. филол. наук: 10.02.04 / Минск. гос. лингв. ун-т. – Минск, 2001. – 22 с.
10. Панасенко Н.І. Гендерні стратегії пісенного дискурсу (лінгвістичний та культурологічний аспекти) // Мовні і концептуальні картини світу: Зб. наук. пр. – К.: Київ. нац. ун-т ім. Т.Г. Шевченка. – 2002. – №7. – С. 414-421.
11. Abdesslem H. Politeness Strategies in the Discourse of Drama: A Case Study // Journal of Literary Semantics. – 2001. – Vol. 30, №2. – P. 111-138.
12. Brown P., Levison S. Politeness: Some Universals in Language. – Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1987. – 345 p.
13. Фадеева Е.В. Стратегии и тактики конфликтного дискурса (на материале современного английского языка): Автореф. дис... канд. филол. наук: 10.02.04 / Киев. гос. лингв. ун-т. – К., 2000. – 19 с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Browne F. The Family Dance. – L.: Samuel French, 1976. – 57 p.
2. Daniels S. Masterpieces. – L.: Methuen, 1986. – 68 p.
3. Hastings Ch. The Soft September Air. – L.: Samuel French, 1979. – 71 p.
4. Manktelow B. Death Walked in. – L.: Samuel French, 1979. – 57 p.
5. Rayburn J. Out on a Limb. – L.: Samuel French, 1977. – 56 p.
6. Vooght Ch. Barbecue. – L.: Samuel French, 1980. – 20 p.